
ПРОБЛЕМИ І ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ РЕКРЕАЦІЇ І ЕКОТУРИЗМУ В МЕЖАХ ЗАПОВІДНИХ ТЕРИТОРІЙ

УДК 379.85:504.062

Андрій КУЗИШИН, д. геогр. н., доцент,
*Тернопільський національний педагогічний університет і
мені Володимира Гнатюка*

СОЦІАЛЬНА РОЛЬ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД ДЛЯ ФОРМУВАННЯ ЕКОТУРИЗМУ

Екотуризм перетворився на стратегію створення стійких засобів до існування та відіграє життєво важливу роль в управлінні місцевими громадами. Він стикається з численними труднощами, незважаючи на те, що виглядає ідеальним інструментом для посилення соціально-економічного розвитку. Водночас із постійним зростанням уваги до екологічного середовища та підвищенням екологічної обізнаності екотуризм стає все більш поширеним, а попит на туризм зростає з кожним роком (CREST, 2019).

Це зростання, однак, призводить до низки екологічних, соціальних та економічних проблем у розвитку екотуризму. Наприклад, через низьку поінформованість громадськості про екотуризм збільшення туристів призвело до ряду негативних наслідків для місцевого екологічного середовища, культури та економіки, включаючи неповагу до місцевої культури та захисту навколишнього середовища, а також збільшення інфраструктурного будівництва та економіки. (Xu L., Ao C., Liu B., Cai Z., 2022). Такі виклики та протиріччя є невідкладними проблемами, які необхідно вирішити шляхом сталого розвитку екотуризму. На тлі нинішньої пандемії туризм зазнав серйозного удару. Щоправда, екологічні проблеми також не знайшли свого вирішення.

Зіткнувшись із цими проблемами та труднощами, важливо переглянути майбутній шлях розвитку екотуризму, визначити роль місцевих громад щодо формування відповідної управлінської та споживчої політики, зберігаючи при цьому навколишнє середовище та природні ресурси для підтримки сталого розвитку туризму.

Місцеві економічні переваги та активна участь громади не є єдиними факторами, які слід враховувати при визначенні того, що характеризує відповідальний екотуризм. Залучаючи та популяризуючи місцеву культурну та екологічну історію до підприємництва, екотуризм може бути спонукальним моментом для вирішення конкретних місцевих проблем, а також більших суспільних проблем, що пов'язані з місцевими громадами. Громади можуть бути своєрідним інкубатором освітніх, виховних та культурологічних ідей щодо підтримки екотуризму. В наших попередніх дослідженнях ми відзначали, що одним з ключових критеріїв розвитку екотуризму є територіальне планування об'єктів гостинності, – екосадиб, які надають послуги з проживання поблизу національних природних парків, регіональних ландшафтних парків, заказників, пам'яток природи, унікальних природних об'єктів та дотримання власниками цих садиб екологічних стандартів щодо організації побуту і дозвілля, і створення цілої низки програм поринання у світ дикої природи (Царик Л.П., Кузишин А.В., Царик П.Л., 2020; Царик Л.П., Кузишин А.В., Царик П.Л., Кузик І.Р., 2022). Отже, успіх розвитку екологічного туризму залежить від якості навколишнього середовища, оскільки туристами цінується саме його незайманість. Тому екологічний фактор перетворюється на економічну категорію: підтримка навколишнього середовища в належному стані економічно вигідна і є запорукою успішного функціонування екотуризму. За умови, що громади усвідомлюють цю роль навколишнього середовища, вони можуть перетворювати наявний ресурс на капітал, що приносить економічну вигоду.

Розвиток екотуризму, унікальна історія місцевості, якою володіє громада та екологічні знання роблять унікальними місцеві екопроекти. Наративи цього процесу є досить розлогі: цінність локальної історії, яка переплетена з навколишнім середовищем, підкреслення унікальності культурної та екологічної спадщини через екотуризм, використання екотуризму як розширення прав і можливостей громад, і обов'язково – земельне питання, що є основою просторової ідентичності певної громади. Хоча ці питання є специфічними для контексту кожного конкретного місця дослідження, вони можуть бути застосовані до інших спільнот, які мають подібну історію соціальної та екологічної буденності.

Слід відзначити, що для периферійних громад екотуризм може функціонувати як спосіб вирішення проблем несправедливості та розвіювання припущень щодо маргіналізованих громад. Розвиток і розширення екотуризму в певній місцевості призведе до соціальних і культурних змін у цій місцевості. Тому слід враховувати заходи розвитку екотуризму, щоб запобігти негативним наслідкам цих змін і посилити їх позитивний вплив на приймаючу громаду.

Екотуризм як галузь індустрії туризму залучає людські ресурси для обслуговування екотуристів у різних місцях і відіграє важливу роль у створенні прибутку та зайнятості. В цьому відстежується соціально-економічна функція екотуризму. Він може впливати на розвиток місцевої економіки. Традиційний економічний розвиток і місцевий економічний розвиток відрізняються один від одного в сфері екотуризму. Перший зосереджується головним чином на залученні та створенні нових робочих місць у громаді, а стратегії розвитку визначаються зовнішніми силами. Другий зосереджується на створенні певної (невеликої) кількості робочих місць та видам робіт, які відповідають природі і є соціально сконцентрованими. Крім того, намагаються перетворити споживачів на виробників, працівників – на роботодавців, а робітників – на власників економічних підприємств, щоб процес розвитку відбувався без будь-якої залежності від зовнішньої робочої сили.

Екотуризм також забезпечує економічні вигоди, такі як додатковий дохід для місцевих органів влади та громад, які беруть участь у їхній діяльності. Екотуризм може бути використаний як джерело доходу для регіонів з низькими регіональними доходами та задоволення первинних і вторинних потреб відповідних організацій. Так само роль зайнятості в туристичному секторі, прямо чи опосередковано, може знизити рівень безробіття та покращити економіку регіону екотуризму. Остання роль з економічної сторони полягає у збільшенні продуктивності товарів і послуг, що супроводжується збільшенням кількості туристичних запитів. Чим вищий рівень попиту, тим вищий рівень продуктивності. Виходячи з цих висновків, ми можемо помітити, що екотуризм відіграє багато ролей для навколишнього суспільства. Тому необхідно, щоб місцева влада та місцеві громади

працювали разом над створенням ідеальної концепції екотуризму, яка може зберегти природу та місцеву культуру. З іншого боку, необхідно заохочувати інвестиції для створення екодистинацій, щоб підвищити інтерес туристів до відвідування.

Тим часом також очікується підвищення продуктивності не лише у формі виробничого процесу, але й у розробці оптимальних бізнес-стратегій, щоб туристи отримували найкращий досвід, тому існує потреба у співпраці представників місцевих громад та менеджерів з туризму для створення стійкої моделі співпраці, яка може підвищити продуктивність і дохід у туристичному секторі.

З соціальної сторони екотуризм відіграє важливу роль у збереженні місцевого (локального, в межах громади) природного генофонду, про що свідчать програми відновлення лісів і очищення навколишнього середовища, якими сьогодні займаються, хоча й не системно, громади. Їх роль також важлива в мінімізації таких негативних наслідків, як забруднення та стихійні лиха внаслідок надмірної експлуатації території чи окремого її ресурсу. Подібним чином у сфері освіти наголошується роль молодого покоління в підтримці локальної культури, щоб вона залишалася стійкою та уникала зникнення. Крім того, культура є одним із факторів, який викликає у туристів інтерес до відвідування. Ще однією соціальною роллю екотуризму є підвищення моральної цінності навколишнього середовища, оскільки саме формування екотуризму відбувається через соціальну взаємодію, тому потрібна співпраця органів управління, бізнесу, інноваційних проектів та зацікавлених у створенні та підтримці екотуризму як одного з презентативних напрямків діяльності громади.

Щоправда, цей вид діяльності на рівні територіальних громад сьогодні стикається з багатьма перешкодами: природними, фінансовими та адміністративними, оскільки розвивати екологічний туризм на певній локальній території краще у співпраці із туристичними організаціями, які будуть пропонувати відпочинок еко туристам саме в їх регіоні. Водночас місцеве населення має фінансові проблеми з оформлення відповідних умов проживання та забезпечення туристів. Екологічний туризм – вразливий сектор господарської діяльності. Будь-які природні лиха, негода, погіршення іміджу території, загострення

криміногенної ситуації та безліч інших обставин кардинально впливають на обсяг потоків споживачів рекреаційних послуг. Саме тому туроператори екологічного туризму повинні планувати виникнення непередбачених ситуацій, тобто вони мають закладати у план певну частку потенційних ресурсів, які необхідні для здійснення тактичного планового маневрування (Білецька Г.А., 2010). Результативне планування потребує досвіду та відповідних знань і вмінь, тому до розробки планів щодо розвитку екологічного туризму варто залучати кваліфікованих осіб з місцевих адміністрацій і громадських організацій, інформованих осіб з місцевого населення. Актуальною є потреба партнерства і при плануванні потрібно звертати увагу на наявні моделі співпраці між зацікавленими сторонами.

Висновки. Розвиток туризму в природоохоронних територіях і особливо розвиток екотуризму є засобом сприяння розвитку та прогресу локальних територій. За умови, що такі території обираються на основі обізнаності та знань, це може призвести до повного та сталого розвитку екотуризму. Розвиток екотуризму є цінним джерелом зайнятості, а отримання прибутку може бути важливим інструментом соціально-економічного розвитку громад. В територіальних громадах екотуризм повинен бути пов'язаний з місцевою політикою і використовується як засіб захисту навколишнього середовища та культури заповідних територій. Здійснення туристичної діяльності, яка пов'язана зі створенням різних робочих місць, як частина економічної діяльності призводить до соціально-економічного процвітання та прогресу.

Література:

1. Білецька Г.А. Розвиток екотуризму як засіб економічного зростання Хмельницької області Вісник Хмельницького національного університету. 2010. №10. Т. 2. С. 245–247.
2. Царик Л.П., Кузишин А.В., Царик П.Л., Кузик І.Р. Екотуристичні передумови розбудови рекреаційних послуг у Тернопільській області. *Grail of Science*. № 12-13. 2022. С. 775-780.
3. CREST. (2019). *The Case for Responsible Travel: Trends & statistics 2019*. <https://www.responsibletravel.org/wp-content/uploads/sites/213/2021/03/trends-and-statistics-2019.pdf>
4. McAllister Nia. *Social Sustainability: The Role of Ecotourism in Regenerating Cultural and Environmental Histories in Rio de Janeiro*. Pomona Senior Theses. 2017. 173 p.

-
5. Mustofa, M. A. The role of ecotourism in the social and economic field. 2nd Basic and Applied Science Conference (BASC) 2022. NST Proceedings. P. 65-73. doi:10.11594/nstp.2022.2510
 6. Tsaryk L., Kuzyshyn A., Tsaryk P. Selected Aspects of Ecological Dimensions of Ecotourism Development in the Networks of National Natural and Regional Landscape Parks of Ukraine. *Annales Universitatis Mariae Curie-Sklodowska, sectio B – Geographia, Geologia, Mineralogia et Petrographia*. 2020. Vol. 75. P. 161-181.
 7. Xu L., Ao C., Liu B., Cai Z. Ecotourism and sustainable development: a scientometric review of global research trends. *Environ Dev Sustain* (2022). <https://doi.org/10.1007/s10668-022-02190-0>

Ярослав МАРИНЯК, к. геогр. н., доцент,
Тернопільський національний педагогічний університет
імені Володимира Гнатюка

ПРИРОДООХОРОННА (ЕКОЛОГІЧНА) ТА РЕКРЕАЦІЙНА ІНФРАСТРУКТУРА ПОДІЛЬСЬКОГО РЕГІОНУ

Актуальність дослідження. Туризм є одним із важливих чинників поживлення економіки регіону, а також залучає надходження фінансових ресурсів, зростанню попиту на товари та послуги, на виробі місцевого виробництва. Розвиток туризму у регіонах дозволяє збільшити доходи регіональних і місцевих бюджетів, що призводить до підвищення рівня життя населення. Розглянемо регіональну природоохоронну (екологічну) та рекреаційну інфраструктуру Поділля. Нині це проблема є актуальною, так як вторгнення Росії в Україну призвела до численних воєнних наслідків. Значна кількість воїнів потребують реабілітації та відновлення здоров'я.

Метою дослідження є розглянути особливості функціонування регіональної природоохоронної (екологічної) та рекреаційної інфраструктури Поділля.

Завдання дослідження. При розгляді цієї проблеми виконувались такі завдання: а) з'ясовано значення поняття “інфраструктура”, “виробнича”, ”соціальна”, “природоохоронна (екологічна) та рекреаційна”; б) аналіз результатів оцінки природоохоронної (екологічної) та рекреаційної інфраструктури Подільського регіону; в) розроблено висновки та рекомендації